

SURİYE İÇ SAVAŞI VE SURİYE TÜRKMENLERİNİN GÖÇÜ*

Mehmet YATMAZ*

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 10/07/2023; Düzeltme/Revised: 10/12/2023

Kabul/Accepted: 13/12/2023

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf/Cite as: Yatmaz, M. (2023). Suriye İç Savaşı ve Suriye Türkmenlerinin Göçü. *DÜMAD (Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi)*, 6(2), 88-111. <https://doi.org/10.58853/dumad.1325094>

Özet

18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan protestolar Mısır, Cezayir, Yemen ve Ürdün'den sonra 2011 Mart ayında Suriye'ye taşındı. Domino etkisi ile Ortadoğu coğrafyasını kasıp kavuran ve adına “*Arap Baharı*” denilen bu protestolar kısa sürede dünyanın gündemi haline geldi. Suriye’de demokratik bir talep olarak başlayan sivil protestolar kısa süre içinde Suriye’nin geneline yayılarak iç savaşa dönüştü. Bu durum ülkede bir kaosa yol açtığı gibi Suriye’nin çevresinde başta Türkiye olmak üzere birçok ülkenin demografik yapısının şekillenmesine yol açacak bir hareketliliğin fitilini ateşledi. Bu süreç Suriye’de yaşayan birçok etnik ve dini grubu etkilediği gibi asırlardır bu coğrafyada yaşayan Türkmenlerin de sosyal, ekonomik ve toplumsal açıdan etkilenmesine yol açmıştır.

Suriye coğrafyasında asırlardır yaşayan ve bu tarihsel süreçte birçok sosyolojik problemler yaşayan Suriye Türkmenlerinin karşılaştıkları son büyük kitlesel hadiselerden birini Suriye İç Savaşı ve bunun sonucunda yaptıkları zorunlu göçler oluşturmaktadır. Bu çalışmada Suriye coğrafyasında yaşayan Türkmenlerin Suriye İç Savaşı sırasında maruz kaldıkları zorunlu göç olgusu incelenmiştir. Dolayısıyla Suriye Türkmenlerinin gerek göç sırasında ve gerekse de göç sonrası yerleştikleri mahallerde karşılaştıkları problemlere dair sorular bu çalışmada irdelenmesi gereken başlıca sorular arasında yer almıştır. Ayrıca Suriye Türkmenlerinin savaş sırasında ve göç sonrasında oluşturmuş oldukları siyasi faaliyetler ile uluslararası arenada varlıklarının korunması, temel hak ve hürriyetlerinin sağlanması adına gösterdikleri çabalar yine bu çalışmada cevaplandırılmaya çalışılan başlıca konular arasında yer almıştır. Netice itibarıyla Suriye Türkmenlerinin günümüzde yaşadıkları problemler incelenirken bu problemlerin tarihsel arka planına da ışık tutulmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Suriye Türkmenleri, Bayır-Bucak, Hafız Esad, Beşar Esad

* Bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirmeyen bir çalışma olup, yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

* Yüksek Lisans, Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü, (e-posta: yatmazmehmet@gmail.com, **ORCID ID:** 0009-0008-5500-8081).

Abstract

The protests which started in Tunisia on 18 December 2010, after in Egypt, Algeria, Yemen and Jordan, later moved to Syria in March 2011. These protest had dom, no effect in all the Middle East geography,

In short time attract the big attention in whole world. Firstly the demonstrations and protest in Syria regarded as democratic demand than it became a nunner one agenda in the World, but after Syria and the countries around was pulled into an inextricable process. This process affected all ethnic and religious group that are living in Syria. It also deeply affected the Turkmens, who are the main elements of the Syrian geography for centuries. Turkmens, who are one of the essential elements of Syria, have been subjected to various pressures by some sovereign powers that have dominated the region in the history, and even their existence has been threatened time to time. In this thesis, the main aim is to contribute to the recognition of the existence of the Turkmens living in the geography of Syria, both in the future of Syria and on the international ground, by combining the forced migration and the problems they have experienced as a result of the Syrian civil war, with a historical perspective, and to contribute to the solution by identifying the obstacles in front of the recognition of the Turkmens. The framework of this study is to discuss the history of the Turkmens living in the Syrian geography and to reveal the difficulties experienced by the Syrian Turkmens during the course of the Syrian civil war. In addition, this study focused on the migration movements of the Syrian Turkmens as a result of the civil war and the examination and resaearch of the military, political and cultural aspects of the Syrian Turkmens,

Keywords: Turkmens, Syria, Migration, Seljuk Empire, Ottomans, Hafez Assad, Bayir-Bucak, Aleppo, Civil war

Giriş

2011 yılı Mart'ında başlayan Suriye iç savaşı Suriye rejiminin gösterileri şiddet uygulayarak bastırmak istemesi nedeniyle içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Tam bir kaos haline gelen iç savaş, çevre ülkelere yayılma etkisi göstermiş ve bölgenin güvenliğini ciddi anlamda tehdit eder bir vaziyet almıştır. Savaşın seyri ile daha da artan güvenlik sorunu ülkedeki istikrarsızlığı devamlı hale getirmiştir. Silahlı kuvvetlerin çoğunluğu ülkede azınlık pozisyonunda bulunan Nusayriler'den oluşan Suriye, içinde bulunduğu iç savaşta iki taraftan biri olmamıştır; çünkü ikiden fazla cenah savaşta rol almaktadır (Demirtaş, 2017, s. 112).

Suriye'de iç savaş başladığında sınıfsal ve mezhepsel bir bölünme yaşanmamış muhalefet tek bir blok halinde rejime karşı gelmiştir. Rejime karşı girişilen silahlı mücadeleye ve şiddet içermeyen gösterilere karşı iktidar sert tavır takınmıştır (Bağlıoğlu, 2013, s. 508).

Suriye'de protestolar ilk başladığında rejim yanlıları ile rejim karşıtları çatıları altında iki blok oluşmuş, toplumun bazı kesimleri ise hiçbir yere taraf olmamayı tercih etmişlerdir. Bir süre sonra şiddet dalgası toplumun tüm kesimlerine sirayet etmiş bu etki ile herkes ya bir tarafa mensup olmak durumunda kalmış ya da çareyi ülkeden göç etmekte bulmuştur.

İç savaşa etki eden başka bir faktör ise uluslararası aktörlerin girişimlerinin Suriye'deki silahlı güçler üzerindeki etkileriydi. Genel bir perspektif ile incelemek gerekirse soğuk savaş dönemine özgü bir durum söz konusudur. Rejime taraf olanlar ve karşı olanlar diye sınıfsal bir ayırım yapmak gerekirse soğuk savaş zamanından kalma eğilimlerin baskın olduğu gözlemlenebilmektedir. Suriye rejimine bazı ülkelerin (Rusya, İran) verdiği destek iç savaşın hala devam etmesinde önemli etkenlerdendir (Gündoğan, 2021, s. 48).

Suriye rejimine en büyük desteği veren ülkelerin başında hiç şüphesiz İran gelmektedir. Farklı kategori ve ihtiyaçları içeren Suriye'ye desteği devam eden İran'ın, kendi ülkesinden,

Irak ve Afganistan'dan topladığı milis güçleri Hatay'ın güney tarafında Esad güçleri yerine ÖSO'nun (Özgür Suriye Ordusu) alt kanatlarından olan Ömer Muhtar Tugayı ve Türkmen Şehitleri Tugayı'na karşı savaştığı haberleri gündemdeki yerini korumaktadır¹. İran sadece silahlı Şii milis kuvvetler ile değil muhaberat birimleriyle de Suriye hükümetine destek olmakta ve hava yoluyla Suriye'ye lojistik sağlamaktadır. Ayrıca Hizbullah lideri Hasan Nasrallah da Suriye'de yaşanan olayların yabancı menşeli olduğunu ifade etmiştir. Kontrolü altındaki milisleri ile sahada Suriye rejimine güçlü ve açık bir destek vermektedir (Atalay, 2013, s. 203).

Şüphesiz Suriye rejimine bir diğer en güçlü desteği veren ülke Rusya'dır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, "terörle mücadele" kapsamında Suriye rejimine yönelik destek sağlandığını açıklamıştır². Çin Halk Cumhuriyeti'nin özerk bölgesi olan Doğu Türkistan'dan bazı Uygurların IŞİD (Irak Şam İslam Devleti, İslam Devleti, DEAŞ) saflarına katıldığı bilinmekle beraber Çin Hükümetinin siyasal, ekonomik ve askeri desteği Suriye rejimine yöneliktir³.

Rusya'nın Suriye'de yerleşik daimî askeri üs elde etme çabaları, Suriye'nin en büyük silah alıcısı olması ve bölgede ABD etkisini yok etme düşüncesi ile rejimi desteklediği bilinmektedir. İran'ın Suriye'de iktidarda bulunan Esad ailesi ile mezhepsel ortaklığının bulunması ve bu mezhepsel ortaklığın stratejik önemi; Çin'in Suriye'yle gerçekleştirdiği yüksek ticaret hacmi ve Çin için uluslararası zeminde problem teşkil eden Tibet veya Doğu Türkistan gibi problemlerin gündeme gelmemesi maksadıyla Suriye rejimine destek verdiği tahmin edilmektedir.

Suriye ile Türkiye'nin ikili ilişkileri devamlı inişli çıkışlı bir havaya sahip olmuştur. Arap Bahar'ının etkisiyle Suriye'de başlayan kaotik ortamın müsebbibi olarak gördüğü mevcut iktidara, ABD ve genel olarak çoğu Avrupa ülkesinin karşı tutum takınmasıyla, Türkiye de bu yönde karşı politika benimsemiştir. Ayrıca Arap Ligi de protestoların başlamasının birinci yılında Suriye yönetimiyle ilişkileri askıya almış, Şam'da görev yapan diplomatik misyonlarını geri çağırarak, siyasi ve ekonomik yaptırım uygulanması kararı almıştır. Ayrıca Katar Emiri Şeyh Hamad, Suriye'ye yönelik Araplardan teşkil edilmiş bir kuvvetle askeri müdahaleyi gündeme getirmiştir. Lübnan'da yaşayan önemli toplumlardan olan Dürzilerin lideri Velit Canpolat, rejim karşıtı fikirlerini açıkça dile getirmiş, Uluslararası Müslüman Âlimler Birliği Başkanı Yusuf El Kardavi de muhalif kuvvetlere destek çağrısında bulunmuştur (Atalay, 2013, s. 262-263).

Suriye rejimine muhaliflerin genel olarak bölgede faaliyet gösteren aktörlerden biri olan IŞİD veya ondan daha ılımlı olduğu düşünülen El-Nusra'ya değil, ÖSO ve alt bileşenlerine ya da PYD'ye (Demokratik Birlik Partisi), yönelik destekte buldukları anlaşılmaktadır. Hatta IŞİD, zaman zaman Suriye'de iktidarda bulunan Esad rejiminden daha büyük bir risk ve tehdit oluşturduğu kamuoyunca yorumlanmaktadır. (Atalay, 2013, s. 282)

¹ Yılmaz Bilgen, "Esad Türkiye Sınırını İran'a Terk Etti"

[http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/esed-turkiye-sinirini-irana-terk-etti\(14.05.2022\)](http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/esed-turkiye-sinirini-irana-terk-etti(14.05.2022))

² Anadolu Ajansı, Russia Supplying Weapons to Iraq, Syria – Lavrov, APA <http://www.aa.com.tr/en/politics/407437--russia-supplying-weapons-to-iraq-syrialavrov>, (14.05.2022)

³ Fox News, Chinese Authorities Say Muslim Uighurs have Joined ISIS, APA <http://www.foxnews.com/world/2015/03/11/chinese-authorities-say-muslimuighurs-have-joined-isis/>, (14.05.2022)

ABD liderliğindeki koalisyon güçleri, Basra körfezinde konuşlanan uçaklarıyla Irak ve Suriye’de bulunan IŞİD hedeflerini vurduğu bilinmektedir; ancak Esad rejimine yönelik bir operasyon yapıldığına ilişkin bilgi bulunamamıştır. IŞİD, böylece gerek Suriye’nin gerekse ABD’nin ortak hedefi haline gelmiştir. Ancak bu doğrultuda savaş suçu ya da insanlık ayıbı olarak nitelenebilecek bazı sonuçlarda yaşanmış örneğin; IŞİD’in kontrolü altında bulunan Rakka’yı vuran rejim güçleri bir pazar yerini, ABD ise bir eğitim kurumunu vurmuştur⁴.

İç savaşın etkisi ile artan radikalizmin aslında başlangıcı Irak savaşı diyebiliriz. Irak’ta çok uzun süredir devam eden Saddam rejiminin çökmesi bir otorite boşluğu oluşmasına neden olmuştur. Oluşan bu boşluğu değerlendirmek isteyen El Kaide benzeri örgütler ortaya çıkmıştır. Irak’ta oluşan kaotik zeminden kaynaklı olarak bahsettiğimiz grupların kendilerine yeni bir mücadele alanı oluşturmasına olanak tanımıştır. Bu radikal unsurlara katılmak maksadıyla birçok insan bu topraklara göç etmeye başlamıştır. El Kaide iltisaklı Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) gibi örgütler bu dönemde faaliyet göstermeye başlamışlardır.

1. Suriye’de Halk Ayaklanması ve Türkmenler

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Suriye içindeki Türkmen nüfus çok geniş bir alana yayılmıştır. Nüfusa kıyasla Türkmenlerin bugüne kadar Suriye’de siyasi faaliyetlerden uzak kalma nedeni Baas rejiminin baskısı altında yaşamak zorunda kalmalarıdır. Suriye’deki diğer topluluklar gibi Türkmenlerde Baas’ın Araplaştırma politikalarına maruz bırakılmış kültürleri ve kimlikleri silinmeye çalışılmıştır. Fransız mandası ile başlayan asimilasyon süreci bazı bölgeler haricinde Türkmenleri asimile etmiştir. Arap Baharının oluşturduğu iklim ülkenin geleceğinin inşası sürecinde Türkmenleri rol almaya itmiştir. Suriye Türkmenlerinin iç savaş sonrası kurulacak Suriye’de kimlik ve kültürel haklarının teminat altına alınması ve eşit yurttaşlık gibi talepleri bulunmaktadır. Baas döneminde hiçbir zaman Türkmenlere örgütlenme hakkı tanınmamıştır. Arap Baharı dönemi Türkmenlerin siyasi ve kültürel varlıklarının tanınması adına önemli fırsatlar sunmaktadır. Suriye’de devam eden iç savaşın sonucunda oluşabilecek demokratik bir sistem sayesinde Türkmenlerin hakları anayasal güvence altına alınabileceği gibi ülkenin yönetiminde de temsiliyet imkânına kavuşulabilir. Demokratik sistemin getirebileceği hak ve hürriyetler kapsamında Ana dilde eğitimin yanında kültürel ve sosyal hakların tanınması beklenmektedir. Bahsi geçen geçen haklar 1921 yılında imza altına alınan Ankara antlaşmasında yer almış olsa da Suriye yönetimi tarafından asla uygulanmamıştır. Türkiye’nin Suriye iç savaşı boyunca üstlendiği aktif rol gereği ileride oluşması muhtemel yönetim içinde Türkmenlerin haklarını ve taleplerini savunmak tarihi bir görevdir (Orhan, Öztürkmen, & Duman, 2011).

Türkmenler Suriye iç savaşının tarafları açısından muhalif kanadın içerisinde yer almaktadırlar. Suriye’de yaşanan sembol diyebileceğimiz çatışmalardan olan Bayır-Bucak Kızıldağ çatışması, 45 nolu Tepe’de yaşanan çarpışmalar ve Humus’ta Türkmen yerleşkesi olan Bab-ı Amr’da yaşanan çarpışmalar Türkmen silahlı oluşumları tarafından yönetilen çatışmalardır. Suriye’deki çatışmalardan binlerce Türkmen ölmüş ve tutuklananların sayısı ise azımsanamayacak kadar fazladır. Güney Suriye’de yerleşik Türkmenlerin yaşadığı kasaba ve mahalleler Suriye iç savaşından Lübnan’a sığınanların geçiş güzergâhlarında olmaları hasebiyle

⁴ Anadolu Ajansı, ABD Koalisyon Güçleri Suriye’de İlkokulu Bombaladı, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/426024--abd-koalisyon-gucleri-suriyede-ilkokulubombaladi>, (15.05.2022)

rejim tarafından yoğun olarak hem karadan hem havadan bombalanmıştır. Yine Kuzeyde bulunan yerleşimler Türkiye'ye geçiş için stratejik konumda bulunmaları hasebiyle yoğun bombardmana maruz bırakılmışlardır. Bayır-Bucak Türkmenlerinin yaşadığı bölge iç savaşın en çetin cephelerinden birini teşkil etmektedir. İç savaşın geldiği noktaya bakacak olursak Esad rejimi altında iki taraf arasında bir sulh durumunun oluşmasının imkânsız olduğu aşikârdır. Türkmenlerin tek güvendikleri ülke olması sebebiyle rejimin devrilmesi noktasında Türkiye'nin aktif rol almasını beklemektedirler. Batı dünyasına veya Arap ülkelerine duyulmayan güven Türkiye'ye karşı duyulmaktadır. Savaşın seyrinde yapılan gösterilerde ve bazı cephelerde Türk bayrağının asıldığı veya taşındığı medya organlarına yansımıştır. Türkmenler haklarını elde edebilmek için Türkiye Hükümetinin uluslararası platformda bölgede yaşanan olayları gündeme getirmesini beklemektedir (Kirişçioğlu, 2013).

2. Suriye İç Davasında Türkmenlerinin Askeri Yapılanması

2.1. Lazkiye Vilayeti (Türkmen Dağı) Askeri Yapılanması

Suriye'nin kuzeybatı sınırını teşkil eden bölgede Bayır-Bucak Türkmenleri yaşamaktadır. Hatay ili sınırı boyunca tarihi geçmişe dayalı akrabalık bağlarının yoğun olduğu bölgede günümüzde hemen hemen hepsi Suriye rejiminin kontrolü altındadır. Bayır nahiyesinin bir kısmı Bayır – Bucak Türkmenlerinin askeri oluşumu olan 2. Sahil Tümeni kontrolü altındadır. 2. Sahil Tümeni'nin kontrolü altında bulunan köyler; Kelez, Karamanlı, Sallur, Yamadı, Çümeren, Zeytincik, İsapınar olarak sayılabilir. 2. Sahil Tümeni Komutanı Tarık Solak ile yapılan görüşmede bu bölgelerde sıcak çatışmalar hala ara ara yaşanmaktadır. 2. Sahil Tümeni askeri gücü 1000-1200 civarındadır. Bu askeri gücün 400 civarı Türkmen köylerinden birliğe katılan gençlerden oluşmaktadır. 2. Sahil Tümeni Yıldırım Beyazıt, Fethu's Sahil, 4.Murat ve 1.Murat olmak üzere 4 Tugaydan oluşmaktadır. Bu Türkmen birliği Şii milisler, Rus askeri güçleri ve Esad rejimine bağlı silahlı birliklere karşı köylerini savunmaktadır (Tarık Solak ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

İç savaşın hemen başında silahlı küçük birlikler (Ketibe⁵) halinde örgütlenen Türkmenler Nusayri köyler ile Türkmen köyleri arasında bir cephe hattı oluşturmuşlardı. Türkmenler köy halkından küçük silahlı birlikler oluşturarak direnmeye çalışmışlardır. Kapaklı ve Gınam köyleri Nusayri köyler ile sınır hatlarını oluşturmaktaydı. Oluşan bu cephe hattında Suriye hükümetine bağlı silahlı kuvvetler ve milisler (El Mukavemet el-Suriye)⁶ ile Türkmen halkın oluşturduğu birlikler karşılıklı nöbet tutmakta ve çatışmalar yaşanmaktaydı. 2011-2016 arası Türkmen köylerinin (Bayır) genel ekseriyeti Türkmen silahlı oluşumlarının hâkimiyeti altındaydı. Kesap ve Bucak bölgesi iç savaşın genelinde Suriye hükümetine bağlı güçlerin kontrolünde kalmıştır. Bucak nahiyesi etrafında Nusayri nüfusun yoğunluğu ve coğrafi şartlar muhaliflerin bölgeye girmesini imkânsız kılan etkenler olarak göze çarpmaktadır. 2012-2013 arasında Türkmen askeri yapılanmasının başında Humus Türkmenlerinden Albay Muhammed Avad bulunmaktaydı. Bu dönemde Muhammed Avad aynı zamanda Yüksek Askerî Şûra üyeliğine de seçilmişti. Muhammed Avad'ın komutasında 10 Ketibe yer almaktaydı. Bu Birliklerden kısaca bahsetmek, Lazkiye vilayetindeki askeri yapılanma hakkında bilgiye sahip

⁵ Ketibe: Asker bölüğü. Ordudan ayrılmış toplu alay. Düşmana çapul eden birkaç yüz kişilik Süvari kolu.

⁶ El Mukavemet el-Suriye: Suriye'nin kuzeybatısında faaliyet gösteren, hükümet yanlısı paramiliter milis grubu

olmak adına önemlidir. Bu askeri bileşenler Türkmen Dağı Taburu çatısı altında toplanmışlardır (Orhan, 2013, s. 15).

Cebel-i İslam

Bu birlik Türkmen dağında 2013 yılında Abu Süheyb komutasında kurulmuştur. En fazla 200 civarında askeri güce ulaşmıştır. 2021 yılında 120 askeri ile 2.Sahil Tümenine katılmıştır. (Orhan, 2013, s. 14)

Nureddin Zengi Ketibesi

Ferit Mısri önderliğinde oluşan birlik bölgenin cephe hattı diyebileceğimiz Saray Köyü civarında faaliyet göstermiştir. 120 civarında silahlı güce sahip olduğu düşünülmektedir. 2013 yılında Cebel-i İslam adlı birliğe katılmıştır. 2022 yılında Türkmen Tümeninin içinde askeri faaliyetlerine devam etmektedir (Orhan, 2013, s. 14).

Zahir Baybars Ketibesi

Avanlı köyü civarında faaliyet gösteren birliğin komutanı Yusuf Baldır idi. 70-80 civarında silahlı insan gücü olduğu düşünülmekteydi. 2022 yılı itibari ile birlik kendini fesh etmiştir (Orhan, 2013, s. 14).

El Huva Billa

Mıllıklı civarında faaliyet gösteren birliğin komutanlığını medya organlarında ismi sıkça anılan Heysem Topalca yapmaktaydı. 70-80 civarı askeri gücü olduğu düşünülmekteydi. Ramazan Addi birlik komutanı olarak halen görev yapmaktadır. 2. Tümenin en başından beri askeri bileşenleri arasında bulunmaktadır. (Orhan, 2013, s. 14)

Yavuz Sultan Selim Ketibesi

Belli bir merkez olmadan cephe hattında faaliyet gösteren birliğin komutanı Tarık Sohta idi. Birlik Özgür Suriye Ordusu çatısı altında Halep bölgesindeki bazı çatışmalara iştirak etmiştir. Sayısı 100 civarındadır. 2. Sahil tümeni içerisinde faaliyet göstermeyip 2016 yılında kendini fesh etmiştir. (Orhan, 2013, s. 15)

Fatih Sultan Mehmet Ketibesi

Cephe hattı olan Gımam köyü civarında faaliyette bulunmuşlardır. Birliğin kuruluş aşamasında komutanlığını Beşar Molla yapmıştır. Sayıları 60 civarındadır. Şu an birlik komutanı Yusuf Sahyuni olup 2. Sahil Tümeni çatısı altında faaliyet göstermektedir. (Orhan, 2013, s. 15)

Memduh Culha Birliği

Beyt Fariz bölgesini hâkimiyeti altına almış olan birliğin komutanı Mustafa Emindir. 2017 yılında birlik kendini fesh etmiştir.80-90 civarında sayıya erişmiştir. (Orhan, 2013, s. 15)

Ketibe El Mustafa

Çümeren köyünde faaliyet gösteren birliğin komutanı Muhammed Abdullah idi. 100 civarında sayıya erişmiştir. Abu Reşat künyesi ile bilinen Muhammed Abdullah 45 no' lu tepede Esad rejimine karşı savaşırken şehit olmuştur. Muhammed Abdullah'ın şehit olmasıyla komutanlığı üstlenen Ahmet Abdullah'ta 45 no'lu tepede şehit olmuştur. Türkmen dağı ve

Hama kırsalında yaşanan çatışmalara katılmışlardır. 2018 yılında birlik kendini fesh etmiştir. (Orhan, 2013, s. 15)

Sukur'ül Türkmen

Türkmen dağının önemli mevkilerinden Nisibin köyünde faaliyette bulunan birliğin komutanlığını İbrahim Karabacak üstlenmiştir. 80-90 civarı silahlı güce sahip olduğu düşünülmektedir. 2. Sahil komutası altında bulunan birlik 4. Murat tugayı adı altında faaliyetlerine devam etmektedir. (Orhan, 2013, s. 16)

Sultan Abdülhamit Han Taburu

Ömer Abdullah'ın komutanlığını üstlendiği grup 2011-2021 arasında Türkmen Dağının çeşitli yerlerinde çatışmalara katılmıştır. 100 civarında bir silahlı güce erişmiştir. 2021 yılında birlik kendini fesh etmiştir.

Belirli çatı altında olmayan 30-40 civarı Türkmen silahlı kuvvetleri Muhammed Abdullah (Karınca) komutasında Lazkiye vilayetinin Kürt dağı bölgesinde faaliyet gösteren 1. Sahil Tümeni bileşenleri ile Hama kırsalı, Türkmen Dağı ve Kürt Dağında bazı çatışmalara iştirak etmişlerdir. 2019 yılında bu Türkmen gençleri farklı askeri bileşenlere katılarak faaliyetlerine devam etmektedir (Muhammed Abdullah ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

2015 yılına kadar Bayır – Bucak bölgesindeki 22 köy Suriye Türkmenlerinin oluşturdukları silahlı birliklerin kontrolü altındaydı. 2015 yılında bölgeye rejime destek amaçlı gelen İranlı milisler ile Rusların havadan saldırıları nedeniyle bu elde tutulan köyler kaybedilmiştir. Türkiye bölgedeki Türkmenler lehine tavır alarak bölgedeki dengeleri değiştirmeye çalışmıştır. Rusya hava kuvvetlerine ait Su-24 tipi uçağın sınır ihlali nedeniyle düşürülmesi sonucu bölgede dengeler değişmiştir. Rusya ile yaşanan gerginlik sonucunda Türkiye'nin bölgeye etkisi sadece insani yardım düzeyinde kalmıştır. Rusya'nın bölgeye girmesiyle Türkmen kuvvetlerinin elinde 5 köy kalmıştır. Şu an bu köylerde sivil halk yaşamamaktadır. Silahlı Türkmen kuvveti sayısı 400 civarındadır. Kelez, Sallur, İsapınarı Sarraf ve Ağca bayır köylerinde nöbet tutmaktadırlar. (Muhammed Abdullah ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

Türkmen kuvvetleri günümüzde Yamadı Köyü'nü merkez olarak kullanmaktadır. 2. Sahil Tümeni çatısı altında olan birliklerin genel komutanı Tarık Solak'tır. (Muhammed Abdullah ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

Lazkiye vilayetinin bir diğer bölgesi olan Kürt Dağının kontrolü 1. Sahil tümenindedir. Tümenin genel komutanı Muhammed Hacı Ali'dir. 2000 civarı askeri olduğu düşünülen birliğin tamamı Araplardan oluşmaktadır. 1. Sahil Tümeni ile 2. Sahil Tümeni çatışmalara beraber girmektedir. (Muhammed Abdullah ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

2.2. Halep Vilayeti Türkmen Askeri Yapılanması

Halep vilayetinde örgütlenen birlikler kuruluş aşamasında Ali Beşir komutası altındaydı. Ali Beşir Halep'te Türkmen toplumunun önde gelen simalarındandır. Ali Beşir'in komutasındaki birliklerin kontrol ettiği alan yaklaşık 350 km'lik bir hattır. Bu hat genelde Türkmen yerleşimlerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Ali Beşir'e bağlı 6 askeri birliğin olduğu düşünülmektedir. (Orhan, 2013, s. 17)

Sultan Murat Tugayı

Sultan Murat, Halep bölgesindeki en büyük Türkmen silahlı güçtür. Komutanı Fehim İsa'dır. Faaliyetlerine 7000 civarında askeri ile devam etmektedir. Ne var ki bu kuvvetlerin çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır. 150 civarı silahlı gücünün Türkmen olduğu düşünülmektedir. PKK, İŞİD ve Esad rejimine karşı özgürlük mücadelesini sürdürmektedir. Huvvar Kilis, Çobanbey, kısmen Afrin'i kontrolü altında tutmaktadır. (Orhan, 2013, s. 17)

Fatih Sultan Mehmet

Birliğin komutanı vefat eden Muhammed Süleyman'ın kardeşi Mahmut Süleyman'dır. Şehir merkezindeki Türkmen mahalleleri birliğin kontrolündedir. Halep vilayetindeki güçlü birliklerdendir. (Orhan, 2013, s. 18)

Zahir Baybars Tugayı

Muhammed Genç'in önderliğini yaptığı birliğin faaliyet alanı Cerablus'tur. (Orhan, 2013, s. 18)

Buhari Birliği

Halep vilayetindeki Münbiç ilçesinde faaliyet göstermektedirler. (Orhan, 2013, s. 18)

İmameddin Zengi Birliği

Münbiç'te Buhari birlikleri ile faaliyet gösteren diğer bir guruptur. Buhari birliği ile Süleyman Şah adı altında birleşme planları vardır. (Orhan, 2013, s. 18)

Alparslan Birliği

Cerablus ve Azez arasındaki hatta faaliyet gösteren birlik Türkmen köylerinin güvenliğini sağlamaktadır (Orhan, 2013, s. 18).

Ahfad'u-l Fatih (Fatih'in Torunları)

Ali Beşir'den bağımsız olan birlik herhangi siyasi veya askeri bir bileşene bağlı değildir. Komuta merkezi Bab-1 Limon köyüdür. Halep şehir merkezinde rejim güçlerine karşı savaşmaktadır. Şehir merkezindeki meydan ve bostan paşa semtlerini kontrol etmektedir. İbrahim Ahmet komutasındadır. (Orhan, 2013, s. 18)

Yıldırım Beyazıt Tugayı

Tugay komutanı olarak Halit Gök Türkmen görev yapmaktadır. (Orhan, 2013, s. 19)

Sultan Abdülhamit

Halep şehir merkezinde de hükümete bağlı güçlere karşı mücadele etmiş olan Sultan Abdülhamit Birliği Ali Beşir'e bağlı oluşumlardandır. Komutanı Muhammed Süleyman Suriye'deki tüm Türkmenler tarafından takdir edilen bir liderlik örneği sergilemiştir (Orhan, 2013, s. 17). Özgür Suriye Ordusunun önemli komutanlarından biri olan Muhammed Süleyman girmiş olduğu bir çatışma esnasında keskin nişancı ateşiyle öldürülmüştür⁷. Komutanlarının ölümü ile şehir merkezinde kontrol etmiş oldukları yerlerden çekilmişlerdir. (Orhan, 2013, s. 19)

⁷ <https://t24.com.tr/haber/ozgur-suriye-ordusu-komutani-muhammed-suleyman-olduruldu,212907> 11.10.2022

2.3. Humus Vilayeti Türkmen Askeri Birlikleri

Humus havalisinde 43 Türkmen köyü olduğu bilinmektedir. Humustaki Türkmenlerin oluşturduğu askeri birlikler şehir merkezinden ziyade köy yerleşimlerinde faaliyet göstermektedir. Humus şehir merkezinde bulunan Türkmenler Arapların oluşturduğu birlikler içerisinde rejime karşı mücadele etmektedirler. Şehir merkezinde Türkmenlerin yerleşik olduğu mahalleler olsa da sadece Türkmenlerin oluşturduğu bir birlik mevcut değildir. Bu semtlerde yaşayan Türkmenler, Sünni Arapların oluşturduğu birliklerin içinde rejime karşı savaşımaktadır (Orhan, 2013, s. 18).

Humus Kalkanı (Ketibe Dıra Humus)

Humusta oluşturulan Askeri Meclise bağlıdır ve maddi desteğini Meclis'ten almaktadır. (Orhan, 2013, s. 19)

Rahman Şehitleri (Şuheda Er Rahman)

Suudi Arabistan destekli olup Humus şehir merkezinde faaliyet göstermektedir. (Orhan, 2013, s. 19)

Hak Şehitleri (Şuheda el Hak)

Şanlıurfa ilinin sınır komşusu olan Telkalaf'tan Katar'a ve Suudi Arabistan'a göç eden iş adamları tarafından ekonomik olarak desteklenmektedir. (Orhan, 2013, s. 19)

Fatih Sultan Mehmet

Suriye'nin en büyük askeri birliklerinden birini oluşturan El Faruk Tugayı'na bağlıdır. (Orhan, 2013, s. 19)

Zara'nın Özgür Askerleri

Liderliğini Albay Usame Kenan'ın yaptığı birlik Nusayri yerleşimlerin yoğun olduğu bir bölge olan Zara'da mücadele etmektedir (Orhan, 2013, s. 19).

Alparslan Tugayı

Tulluf, Kale, Semalil ve Kızıl köylerinde mücadele etmektedir. Tugayın kumandanlığını rejime bağlı birliklerden ayrılan Abdul Muti Kâhya yapmaktadır (Orhan, 2013, s. 20)⁸.

Humus Türkmenleri

El Faruk Tugayının bileşenlerindedir.

İsmi zikredilen oluşumlar dışında Humus havalisinde sadece Türkmenlerden müteşekkil birlik bulunmamaktadır. Ancak Kusayr, Nizariye, Causia, Burç Kai, Tısnin, Hulaya, As Sabunin, Jibab el Zeyd gibi Türkmenlerin hayatlarını sürdürdüğü köy ve kasabalardaki oluşturulan askeri birlikler içinde çok sayıda Türkmen Suriye rejimine karşı mücadele etmektedir (Orhan, 2013, s. 18)⁹.

⁸ https://www.wikiwand.com/tr/Suriye_T%C3%BCrkmen_Ordusu, 4.4.2023

⁹ <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/freedom-fighters-cannibals-the-truth-about-syria-s-rebels-8662618.html>, 8.04.2023

2.4. Rakka Vilayeti Askeri Yapılanması

Rakka Vilayeti 'ne bağlı Tel Abyad ilçe merkezinde ve civar köylerde Türkmen nüfusu yer almaktadır. Rakka'daki Türkmen nüfusunun 20 bin civarında olduğu düşünülmektedir. Rakka 'da Türkmenlerden müteşekkil tek askeri birlik bulunmaktadır. Hakkın Nuru Birliği (Enver ul Hak) isimli birlik Şanlıurfa ili sınırları içindeki bağlı Akçakale ilçesinin karşı sınırında bulunan Tel Abyad ilçesi ve bu ilçeye bağlı Türkmen köylerinde mücadele eden bir silahlı oluşumdur. Komutanı Şeyh Abdullah Dede bir ara Suriye Türkmen Kitleleri adlı siyasi oluşum ile beraber hareket etse de El Faruk Tugayı ile dirsek temasına geçmiştir (Orhan, 2013, s. 20).

2.5. Şam Vilayeti Askeri Yapılanması

“Başkent Şam'daki Türkmen birliklerini genelde Golan Türkmenleri oluşturmaktadır. Oluşturulan bu birliklerin en önde geleni İmam Zahabi Birliğidir. Birliğin liderliğini Halit Bereket yapmaktadır. İsmi “Türkmen Şehitleri Tugayı” olarak değiştirmeyi planlamaktadır. Şam'da aynı zamanda bu birliğin bileşeni olan ve Türkmenlerden oluşan 12 kişilik özel harekât birliği bulunmaktadır. Bu özel harekât birliğinin başında yine Golan Türkmen'i olan Ebu Faruk yer almaktadır. Şam'da İmam Zahabi dışında birinin adı Amr Şubat olan 3 Türkmen birliği daha bulunmaktadır (Orhan, 2013, s. 19)”.

HTŞ dışında Suriye'de faaliyet gösteren tüm askeri güçler Suriye Milli Ordusu çatısı altında birleşmiştir. Tahmini olarak 70 bin silahlı gücü olduğu düşünülmektedir. 70 bin gücün 1000 civarı Türkmenlerden oluşmaktadır (Tarık Solak ile yapılan görüşme, 31 Mayıs 2022).

3. Suriye Türkmenlerinin Göç Hareketliliği

Suriye'yi 10 yıldır kasıp kavuran iç savaş ile birlikte yoğun bir göç hareketliliği başlamıştır. Beşar Esad babası Hafız Esad'ın 1966 yılından itibaren kurgulamış olduğu diktatörlük rejimini devam ettirmiştir. Tüm bu süreçte yönetimin tek bir kişinin elinde uzun süre kalmasının da etkisiyle 15 Mart 2011 yılında protestoların kanlı çatışmalara dönüşmesiyle başlayan süreç günümüzde hala devam etmektedir. Kısa bir süre içinde rejim taraftarları ile rejime muhalif olan kitlelerin çatışmalarının başlamasıyla ve bu çatışmaların tüm ülkeye yayılmasıyla özellikle çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerden hızlı bir şekilde bir göç hareketliliği başlamıştır. Türkiye yaşanan bu göç hareketliliğine ev sahipliği yapan ülkelerin başında gelmektedir. Nisan 2011 de Hatay ili Yayladağı ilçesi kırsalına gelen Suriyeli vatandaşlara kapılarını açan Türkiye günümüze kadar göç almaya devam etmektedir.

Geçmişten gelen kültürel ve tarihi yakınlığı olan Suriye yurttaşları için Türk hükümeti “açık kapı” politikasını yürürlüğe sokmuş ve “geçici koruma” sağlamıştır. 2012 yılından itibaren şiddetini arttıran göç neticesinde Türkiye'de 2022 yılında Suriyeli göçmen sayısının 3,7 milyon olduğu resmi makamlarca açıklanmıştır. Zira Kamuoyunda yükselen göçmen karşıtlığına karşın hükümet yetkilileri “Onurlu geri dönüş” adıyla göçmenlerin geri dönebilmesi için strateji oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Türkiye Suriye'de iç karışıklığın başladığı günden bu yana göçmenler için 10 şehirde 26 geçici barınma merkezi oluşturmuş ve bu merkezlerde yaşamını sürdürmeye çalışan Suriyeli göçmenlere barınma, gıda, sağlık, eğitim ve psikolojik desteklerin yanında mesleki eğitim gibi olanaklar sunmaya çalışmaktadır.

Tarihine baktığımızda birçok kadim medeniyete ev sahipliği yapan Suriye bünyesinde birçok etnik kimliği barındırmıştır. Türkler de uzun yıllar bu coğrafyada yaşamış ve bu topraklarda hüküm sürmüş halklardandır. Nitekim uzun yıllar Osmanlı devletinin bölgede hüküm sürmesi bölgedeki Türkmen varlığını arttırmıştır. Osmanlı'nın yıkılmasından sonra da bu coğrafyada halen Türkmenler varlıklarını devam ettiren halklardandır. Suriye'nin Türkiye sınırında yoğun olarak varlıklarını devam ettiren Türkmenlerin yanı sıra ülkenin farklı kentlerinde de Türkmenler yaşamaktadır.

Modern Türkiye'nin kurulmasıyla ayrılan sınırlarla, sınırın öte tarafında yaşayan Türkmenlerin durumları Türkiye için daima önemli bir konu olarak gündemde yerini almıştır. Mustafa Kemal Atatürk zamanında yaşanan Hatay'ın Türkiye'ye ilhak olması gibi durumlar bölgedeki Türkmenlerin varlığını tehdit eder hale gelmiştir. Günümüzde devam eden iç savaşta Türkmenlerin durumları Türkiye kamuoyu tarafından yakından takip edilmektedir. Suriye'de yaşanan iç savaş ve bu savaşın sonucu olarak ortaya çıkan terör oluşumlarının etkisiyle birlikte göç edenlerin sayısı dört milyonu aşmıştır ve bu süreçteki en büyük göç yükünü Türkiye üstlenmek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin başta Türkmenler olmak üzere dil, din ayrımı gözetmeden uygulamış olduğu mazlumlara sığınmak olma politikaları ile gerçekleşen göçler bir takım olumsuz sonuçların doğmasına neden olmuştur.

Anadolu coğrafyası gerek Osmanlı egemenliğinde iken gerekse sonrasında farklı şekillerde göç almış fakat 1960'lı yıllardan itibaren daha çok göç veren bir bölge kimliğine bürünmüştür. Küreselleşmenin de etkisiyle 1980'li ve 90'lı yıllarda Türkiye Afrika, Orta Doğu ve Orta Asya'dan çeşitli göç hareketliliğine maruz kalmıştır. Bu dönemde yaşanan göçlerde Türkiye, daha çok transit ülke olarak işlev görmüş ve Avrupa'ya göç etmeye çalışan göçmenler için bir durak vazifesi görmüştür. 2011 yılında başlayan iç savaşla birlikte hızlanan göçlerin bir kısmı yine bu nitelikte göçler olmasına rağmen Türkmenlerin göç hareketliliği farklılık arz etmektedir. 2011'den günümüze kadar yaşanan süreçte Türkmenlerin Suriye'den Türkiye'ye yaptıkları göçler uluslararası zorunlu göç olarak nitelendirilmektedir. Uluslararası göçlerden farklı bir boyutu olan bu göçlerin temelinde uluslararası göç literatüründe belirlenen göçün nedenleri olarak farklı dinamikler bulunmaktadır. Zorunlu olarak gerçekleşen göçler genel olarak doğal veya insanlardan kaynaklanan nedenlerden dolayı gerçekleşen ve insanların yaşamlarına yönelik tehditler içeren zorlama unsurundan kaynaklanan göçlerdir. Bu zorlama sonucu başka ülkelere özellikle güvenlik kaygısıyla gerçekleşen göçler göç edilen diğer ülkelerden koruma talebinde bulunan kişilere de mülteci ve sığınmacı ismiyle nitelendirilmektedir (International Organization for Migration, 2016). Genel olarak ele almak icap ederse bireylerin ve toplumun ihtiyaçları nedeniyle gerçekleşen göçlerde, uluslararası göçlerden farklı bir nitelikte göçün yaşandığı aşikârdır. İlk olarak sınırlardan kaçak olarak girmeye çalışan ve Türkiye'nin sınır kentlerine yerleşen Türkmenler, daha sonra sınır yerleşimlerinde yoğun göçmen nüfusunun varlığı nedeniyle oluşan sorunlar neticesinde Türkiye'nin başka şehirlerine göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu süreçte Türkmenlerin bir kısmı da başkent Ankara ve İstanbul gibi metropollere göç etmek durumunda kalmışlardır.

3.1. Lazkiye Türkmenlerinin Göç Hareketliliği

Lazkiye şehir merkezi ve kırsalında iç savaş öncesinde 350 bin civarında Türkmen'in yaşadığı tahmin edilmektedir. Bununla beraber bahsedilen 350 bin Türkmen nüfusun 200 bin civarının asimile olduğu ve Türkçeyi tamamen unuttuğu düşünülmektedir. Bayır-Bucak

Türkmenlerinden olan ve hayatını Hatay ili Yayladağı ilçesinde devam ettiren Suriye Türkleri Derneği başkanı Ahmet Vezir¹⁰ ile yapılan görüşme neticesinde; Lazkiye kırsalı Bayır nahiyesinde yaşayan Türkmenler iç savaş öncesinde ziraat ve hayvancılık ana geçim faaliyetleri olarak öne çıkmaktadır. Tarım alanında bahçecilik (Elma, incir, ceviz, erik vb.) oldukça yaygındı. Hayvancılık büyükbaş ağırlıklı olmak üzere ana faaliyet alanı idi. Bayır bölgesinde iç savaşın etkileri öncelikli olarak hissedilmesi sebebiyle zorunlu göçe öncelikle Bayır bölgesinde yaşayan Türkmenler tabii tutulmuştur. 2012 yılında savaşın şiddetini arttırması sonucu Bayır nahiyesinde yaşayan Türkmen nüfusun yaklaşık olarak %50'si ağırlıklı olarak Yayladağı ve Osmaniye'de oluşturulan geçici barınma merkezlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Bölgeyi terk etmeyip kalan Türkmen nüfus ise rejime karşı mücadele eden silahlı guruplar oluşturmuşlardır. Bucak bölgesinde yaşayan Türkmen nüfusun %40 civarı rejimin baskısı ile göç etmek durumunda kalmıştır. Bu bölgedeki Türkmen nüfus ise genelde Osmaniye'de oluşturulan geçici barınma merkezinde yaşamını sürdürmektedir. Bayır ve Bucak'tan Türkiye'ye göçmek zorunda kalan Türkmen nüfusun 44 bin olduğu Suriye Türkleri Derneği başkanı Ahmet Vezir tarafından ifade edilmiştir. Bu veriler Yayladağı kaymakamlığı koordinesinde Bayır Bucak Türkleri Derneği tarafından 2015 yılında kayıt altına alınmıştır (Ahmet Vezir ile yapılan görüşme, 8 Nisan 2022).

Suriye Türkmenleri son yüzyılda hep ferdi göçler yoluyla Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Bunun dışında 1945, 1951, 1953, 1967 yıllarında toplu olarak Türkiye'ye göçmek zorunda kalmışlardır. Bu göç hareketliliğini anlatan Bayır – Bucak Türkmenlerinden İsmet Bozoğlan¹¹ bu göçle gelen Türkmenlerin sayılarının kesin olarak bilinmediğini ne var ki İskenderun, Antakya, Kırıkhan ve Adana'ya yerleştiklerini ifade etmiştir. Zira bu bölgelere yerleşen Türkmenler 1977 yılında Kırıkhan'da 1994 yılında ise İskenderun'da “Bayır-Bucak Türkmenleri Yardımlaşma ve Dayanışma” adları altında STK oluşturmuştur. 1994 yılında İskenderun'da kurulan derneğin kurucusu dönemin MHP milletvekili ve Bayır-Bucak Türkmenlerinden olan Mehmet Şandır'dır. Bu perspektiften bakılacak olursa iç savaşın başlamasıyla oluşan göç hareketlilikleri nispeten Bayır-Bucak Türkmenleri açısından daha kolay olmuştur. Zira son 80 yıldır gerek ferdi gerek toplu olarak gerçekleşen göçlerin etkisi ile bu bölgeden Hatay, İstanbul ve Ankara gibi şehirlere gelmiş bir nüfus bulunmaktaydı. Buralarda yerleşik hayata geçmiş olan nüfus sayesinde Bayır-Bucak bölgesinden gerçekleşen göçlerin hızlı ve kolay olmasında etkili olmuştur (İsmet Bozoğlan ile yapılan görüşme, 10 Mart 2022).

Bayır Bucak Türkmenlerinin oluşturduğu göç hareketliliği sonucu Türkiye'nin değişik kentlerinde 50 bin civarında Türkmen'in yaşadığı düşünülmektedir. Bu nüfusun 20 bin civarı Osmaniye kentinde, Kahramanmaraş'ta 3000, Adana'da 1000, Gaziantep İslahiye Geçici Barınma merkezinde 1000, 15 bin civarı ise ağırlıklı olarak Yayladağı'nda olmak üzere Hatay'ın çeşitli ilçelerinde, diğer geri kalan ise İstanbul ve Ankara'da mukim bulunmaktadır. Yayladağı'nda bulunan Türkmen nüfus ziraat ve hayvancılık ile geçimini sağlarken Osmaniye'de yaşamını sürdüren Türkmenler ise Sanayi sektöründe iş hayatına katkı sunmaktadırlar.

¹⁰ Ahmet Vezir 1978 Lazkiye Doğumlu, Suriye Türkleri Derneği Başkanı

¹¹ İsmet Bozoğlan 1949 Lazkiye Doğumlu Emekli Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi

3.2. Halep Türkmenlerinin Göç Hareketliliği

İç savaşın başlamasıyla rejim güçleri tarafından yoğun şekilde bombardımana uğrayan kentlerin başında şüphesiz Halep gelmektedir. Türkmen Düşünce Hareketi Başkanı Eyhem Çamur¹² ile yapılan görüşmede Halep vilayetinde yaşayan Türkmenlerin ilk durağı Türkiye'nin Halep'e en yakın vilayeti Gaziantep olmuştur (Eyhem Çamur ile görüşme, 11 Nisan 2022).

Halep Ortadoğu'da bulunan en kadim Türkmen yurtlarından biridir. Ne var ki 20. Yüzyıl ortalarına doğru birçok Türkmen asimile olmuştur. Asimilasyona direnen en büyük kentlerden biri şüphesiz Halep idi. Merkez semtlerden Bağrıyanık mahallesi (Höllük Harası) en büyük Türkmen yerleşimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. İç savaş öncesi bu yerleşim yerinde tahmini Türkmen nüfusunun 400 bin civarında olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Cerablus, Münbiç, El Bab, Çobanbey, Musabeyli, Azez nahiye ve köylerinde Türkmenlerin yaşadığı bilinmektedir (Eyhem Çamur ile yapılan görüşme, 7 Şubat 2022).

İlk olarak Gaziantep başta olmak üzere Halep Türkmenleri Türkiye'nin değişik kentlerine göç etmişlerdir. Gaziantep'te 100 bin olmak üzere, 150 bin İstanbul'da Kahramanmaraş'ta 2000, İzmir'de 5000, Kilis'te 7000, Adana'da 20000, Hatay'da 2500 ve Osmaniye'de 2000 civarında Halep Türkmen'i yaşamaktadır. Bunun dışında kalan nüfus Türkiye'nin diğer illerinde dağınık halde yaşamaktadırlar. Gaziantep'e yerleşen Türkmenler savaş öncesi gelişen ticari bağlantıları sayesinde Gaziantep'te özellikle ayakkabıcılık sektöründe faaliyet göstermektedirler. Diğer kentlere dağılan Halep Türkmenleri genel olarak ticari faaliyetlerde bulunmaktadır (Eyhem Çamur ile yapılan görüşme, 25 Mayıs 2022 & 28.12.2022).

3.3. Şam Türkmenlerinin Göç Hareketliliği

Suriye'nin başkenti Şam, Humus'un batısında, Süveyde'nin kuzeyinde bulunur. İç savaş başlamadan 2010 senesinde yapılan nüfus sayımına göre 4.042.780 nüfusa sahip olan Şam ilinin toplam 9 mıntıkası vardır (Erendor, 2016, s. 210).

Şam vilayetinde farklı geçmişe sahip dört ayrı Türkmen topluluğu bulunmaktadır. Birincisi Osmanlı dönemi öncesi ve Osmanlı devletinin bölgeye girmesiyle göç etmiş Türkmen ailelerdir. İkincisi Golan Tepelerinin İsrail tarafından işgale uğramasıyla birlikte bölgeden göçmek zorunda kalarak Şam'a yerleşen Türkmenlerdir. Üçüncü grup ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla uygulanan cumhuriyet devrimlerinden ötürü Türkiye'den Suriye'ye göç eden Türkmenlerdir. Sayılanlara ek olarak takribi 800 kişilik Karaçay Balkar Türkü'de Şam'a yerleşmiştir (Kömürcü, 2014, s. 42).

Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle uygulamaya konulan devrim ve uygulamalarını kabul etmeyen bazı Türkler, Anadolu'dan Şam vilayetine göç etmiştir. Özellikler Hatay ilinden göç eden Türkler, Şam'da Dağ Mahallesi (Muhacirin Mahallesi) olarak bilinen alana yerleşmiştir. Manisa ve Konya gibi Anadolu içlerinden göç edenler de aynı mahalleye yerleşmiştir. Muhyiddin Arabi'nin türbesinin çevresinde gelişen bu mahalle Suriye'de "Türk Mahallesi" olarak nitelenmektedir (Bademci, 2016, s. 195-196). Suriye'ye göç etmek durumunda kalan bu Türkler, Türkiye'ye geri dönme umuduyla Suriye vatandaşlığını kabul etmemişlerdir. Buna mukabil Türkiye ise Suriye'ye göç edenleri kara listeye almış, vergi borcu ve askerlik gibi durumlardan dolayı yapılan araştırmalar neticesinde göç edenlerin

¹² Eyhem Çamur 1993 Halep Doğumlu, Türkmen Düşünce Hareketi Başkanı

Suriye’de oldukları tespit edilmiş ve bu kişiler vatandaşlıktan çıkarılarak malları müsadere edilmiştir. Bunun üstüne göç eden bu Türklerin genel ekseriyeti vatansız statüsünde kalmışlardır. Bir süreliğine Suriye’ye gidip Türkiye’ye geri dönenler de devrim kanunlarına muhalefet ettikleri gerekçesiyle vatandaşlıktan çıkarılmışlardır (Aydın, 2016).

Şam vilayetinin Mesekin Berze, Muhayyem, Hacer Esved, Kademi şerif, İşşıl Verver, Cobar Hırmallı, Kalamun ve Tadamun gibi semtlerinde Türkmenler yerleşik durumdadırlar. Çok az sayıda Türkmen ise Şam’ın kırsalında yaşamaktadır. Şehir merkezinde yaşayan Türkmenler ise asimile olup Araplaşmıştır. Buna mukabil Osmanlı devleti döneminden kalan toprak sahipleri ve zengin ticaret erbabı Türkmenler mevcuttur. Zira Şam vilayetinin en köklü aileleri Türk’tür. Arap edebiyatının en büyük şairlerinden Nizar Kabbani (Akbiyık), Suriye’nin 1920 yıllarındaki Milli Savunma Bakanı Yusuf El-Azm Şam Türkmenlerindedir. Bu topluluk Türklüklerini unutmamış olmasına rağmen Türkçeyi konuşmamaktadırlar (Erendor, 2016, s. 211).

İç savaş ile başlayan göç hareketliliğinde Şam Türkmenleri Şam dışına çıkmamış halen bu vilayette yaşamaktadırlar. Çok az sayıda Avrupa ülkelerine ve Türkiye’nin İstanbul şehrine göç etmişlerdir¹³.

3.4. Golan ve Kuneytra Türkmenleri Göç Hareketliliği

Golan tepeleri, 1967 yılında başlayan İsrail işgaline kadar, Kuneytra vilayetinin bir parçasıydı. Suriye’nin resmi eyalet nizamına göre halen Golan bölgesi Kuneytra eyaletinin bir parçasıydı. Ne var ki 1967 başlayan işgal neticesinde bölge, İsrail’in hâkimiyeti altında kalmış ve bu bölgedeki yerleşik olan Türkmen nüfus zorunlu göçe tabi tutulmuştur. İşgal öncesinde Golan bölgesinde Araplar, Türkmenler, Çerkezler ve Dürziler yaşamaktaydı. Sulak verimli tarımsal araziler nedeniyle bölgede tarım faaliyetleri bölgenin ana geçim kaynağı durumundaydı. Aynı zamanda Filistin güzergâhı üzerinde bulunması nedeniyle stratejik konumdadır (Acun & Görücü, 2018, s. 25).

Geçmişteki imkânsızlıklar ve kırsal bir bölge olması sebebiyle nüfus sayımlarının gerçekliği daima şaibelidir. Ancak İsrail işgali öncesinde bölgede toplam 120 bin nüfusun yaşadığı ve bu nüfusun yine %25’nin Türkmenlerden oluştuğu belirtilmektedir. Golan bölgesinde toplam 14 Türkmen köyünün bulunduğu ifade edilmiştir. Bu köyler, Kadiriye, Sindiyane, Kefer Neffah, Hışniye, Ayn el Sümsüm, Ahmediye, Razaniye, Hüseyniyet el Türkmen, Hafer, Mugayr, Ulayka, Dubayya, Maaran, Ayn Aişe’dir (Nizar Sohta ile kişisel görüşme, 5 Haziran 2022).

İsrail işgalinden sonra Türkmenlerin bir kısmı Kuneytra ’ya genel ekseriyeti ise Şam’a göç etmek zorunda kalmışlardır. Kuneytra’da Golan’da buldukları köylerin isimlerini verdikleri Sindiyane ve Ayn Ayşe isimli iki köyde yerleşmek durumunda kalmışlardır. Bu bölgelerde iç savaş sonrasında dahi Türkmenler hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle bu bölgeler ağır yıkıma uğramıştır. (Nizar Sohta, kişisel görüşme, 5 Haziran 2022).

2011’de başlayan iç karışıklık ile asılları Golan’a dayanan Türkmenlerin bir bölümü de diğer bölgelerde yaşayan Türkmenler gibi Türkiye’ye gelmişlerdir. Gelenlerin sayısının 20 bin

¹³ Nizar Sohta 1966 Şam Doğumlu, Şam Türkmenleri Tugayı Komutanı

civarında olduğu düşünülmektedir. Osmaniye ve İstanbul'a göç eden Golan Türkmenleri ağırlıklı olarak zirai faaliyetler ve ticaret ile uğraşmaktadırlar. Türkiye'ye gelen Türkmenlerin bir kısmı Hollanda başta olmak üzere Avrupa içlerine göç etmişlerdir.

3.5. Hama-Humus Türkmenleri Göç Hareketliliği

"Humusta kim derse ben Türkmen değilim o aslında Humuslu değildir " demiş tarihçi Süheyl Zakkar. Zira hem Zakkar'a göre ve eski Arap tarihçisi İbn Esir'e göre, 11. Yy'de Humusu vuran büyük bir deprem şehri yerle bir etmiş, sonra Humusu yeniden imar edenin Türkmenler olduğu bilinmektedir (Zengiler ve Selçuklular). Nureddin Zengi tarafından kurulan Humus'un şehir merkezinde eski mahallelerden birinin adı haratul-Türkmen (Türkmenler harası) ve eski şehir kapılarından birisi Bab Türkmen (Türkmen kapısı) 'dir. Ayrıca Babı Amr bölgenin önemli yerleşim alanlarında biridir. Tamamına yakın Türkmen olan bu yerleşim yeri Esad rejiminin baskısıyla göç etmek zorunda kalmıştır. Lakin bugün bu mahallelerde yaşayan Türkmenlerin asimile olup Araplaştıkları ifade edilmektedir.

Haritadan da anlaşılacağı üzere, Humus vilayetinin kuzey sınırı ile Hama vilayetinin güney sınırı ve yine Humus vilayetinin batı sınırları ile Tartus vilayetindeki Türkmen yerleşimlerinin yakın olduğu görülmektedir. Bu nedenden ötürü bu bölgenin bütün olarak değerlendirilmesi daha uygun olacağı değerlendirilmiştir. Zira Hama vilayetinin merkezinde yalnızca Caciye mahallesinde Türkmen nüfus yoğunluğu görülürken şehrin güneyindeki kırsal bölgelerde Türkmenlere ait nüfus yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Özellikle Hama vilayetinin güneydoğusundaki Havir Türkmen, Hirbet Huzur, Beyt Nater, Harmel, Barin, Akrab, Akdakar ve Kurtman köylerinin olduğu bölge Türkmen nüfus yoğunluğu açısından oldukça dikkat çekicidir. Hama Türkmenlerinin de hemen hemen tamamının Türkçeyi bilmediği görülmektedir. Asimile olup Araplaşanlar olduğu gibi Türkmen olduklarını kabul edenler de bulunmaktadır (Görücü, 2022, s. 57).

Suriye'nin Hama ve Humus şehirleri Lübnan sınırına yakın yerler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bölgedeki Türkmenler Humus şehir merkezinden ziyade köylerinde yerleşik durumdadırlar. Zira Hama şehri içinde durum aynıdır. Osmanlı imparatorluğu hâkimiyetinin olduğu zamanda bu bölgelere yerleşmek için davet edilen ve iskân için memur edilen Türk oymakları şunlardır: Kara Avşar, İnallı, Döğer oğlanı, Hama Değeri Mustafa kethüda, Hama Döğeri Derviş kethüda, Şam Bekmişlisi Huccetlü, Kapu-uşak, Eymir-i Dümdvarlu, Çozlu Çerkez-oğulları, İdris Kethüdaya tabi Abalı, Tokuz han Harbendelüsü, Kara Tohtemürlü, Köse Kethüdaya bağlı Şerefli, Uşak obası, Beşir-oğulları obası, Eymir-i Sincarlı, Bozlu, Ebu Derda'ya bağlı olan Bozlu, Tohtemürlüsü, Salur (Sellüriyye) Türkmenleri, Dindaş oğlu İsmail Bozuluş'a bağlı olan Genceli Avşarı, Kızıl Ali, Danişmendlü'ye tabi Kara Halil olarak listelenebilir (Bakır & Pekin, 2019, s. 103).

Hama ve Humus vilayetindeki Türkmenler genel olarak Lübnan ve diğer Arap ülkelerine göç etmeyi tercih etmişlerdir. Türkiye'ye doğru gerçekleşen zorunlu göç ile gelen sayı oldukça azdır. Türkiye'de Osmaniye, Adana ve Kahramanmaraş illerine az miktarda Hama ve Humus Türkmen'i göç etmiştir.

3.6. Rakka Türkmenleri Göç Hareketliliği

Fırat Nehri'nin doğusunda en yoğun Türkmen mevcudiyetinin bulunduğu vilayet Rakka'dır. Rakka 'da bulunan bu Türkmen varlığının Osmanlı Devleti döneminde gerçekleşen

sürgünlere dayandığı bildirilmektedir. 2011 yılına başlayan iç savaşa kadar Rakka vilayetinde yaşayan yaklaşık 30 ila 50 bin arasında Türkmen nüfus olduğu ifade edilmektedir. Ne var ki bu Türkmenlerin hemen hemen hepsi Baas partisinin Pan- Arabizm politikaları neticesinde Türkçeyi unutup asimile olmuştur. Yok denecek kadar az olsa da Türkçe bilenler Rakka'nın kuzey kırsalı plan Tel Abyad bölgesindeki köylerde yaşayanlardır. Burada yaşayan Türkmenlerin de hemen hemen tamamının Türkçeyi bilmedikleri söylenebilir (Görücü, 2022, s. 52).

3.7. Suriye Türkmenlerinin Göç Hareketliliğinde Yaşadığı Problemler

Suriye iç savaşı ile oluşan iç göçler neticesinde 2020 yılındaki verilere göre 13 milyon insan zorunlu göçe tabi tutulmuştur¹⁴. Bu göç hareketliliği sonucunda insani, iktisadi ve sosyal problemler had safhaya çıkmıştır. Bu problemler şüphesiz sadece göç eden sığınmacıları değil göç ettikleri yerleşim birimlerindeki yerleşik halkıda olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuzluklar nedeniyle sığınmacı problemi medya organlarında sıkça gündeme gelmektedir. Zira Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye geldiklerinde ciddi bir kabul problemi yaşamışlardır. Bu problem hala toplumsal hayatta kendini hissettirmektedir. Türkmenler için kabul gibi bir probleme rastlanmamıştır. Suriyeli Türkmenlerin göç ile geldikleri Yayladağı, Osmaniye, Kahramanmaraş, Gaziantep, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde kültürel ve sosyal bir problem yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Kültürel yakınlık sebebiyle Türkiye'deki hayata hemen uyum sağlanmış toplumsal hayata tam entegre oldukları gözlemlenmiştir.

Sığınmacı meselesi bazı siyasi partiler tarafından sürekli ülke gündeminde tutulmaya çalışılmaktadır. Zira hukuki tartışmalar ışığında Türkiye'ye göçmek zorunda kalan kişilere "Mülteci" statüsü vermemiştir. Türkiye Suriye'den gelen zorunlu göçmenlere mülteci olma şartlarını taşıyalar dahi mülteci statüsü vermemiştir. Herhangi bir üçüncü ülkeye yerleşene kadar Türkiye'ye sığınma hakkı verilmiştir. Bu bağlamda şartlı mülteciler Türkiye'de mülteci olarak değil "Sığınmacı" olarak nitelenmiştir. Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeliler Türkiye'ye yoğun bir göç dalgası ile gelmeleri sebebiyle kendileri için geçici koruma statüsü oluşturulmuştur. Geçici koruma statüsü kitlesel göç durumlarında standart sığınmacı değerlendirme prosedürlerinin uygulanmaması için oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Suriyelileri "Açık Kapı" politikası ile ülkeye kabul etmiş ve kabul edilen sığınmacıları geri göndermeme ilkesine uygun davranmıştır. Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin acil ve temel ihtiyaçlarını karşılayarak geçici koruma sağlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015).

Suriyeli sığınmacıların genel olarak yaşadığı en büyük problemlerin başında şüphesiz dil problemi gelmektedir. Türkmenler her ne kadar diğer etnik guruplara mensup sığınmacılar kadar dil konusunda problem yaşamaları da yöresel ağız ve şive değişikliklerinden etkilenmektedirler. Nitekim her ne kadar ciddi bir sayıya erişmese de Karadeniz ve Ege bölgesinde yaşamak zorunda kalan Türkmenler için bazı iletişim sorunları gerçeği gün gibi aşikârdır. Türkmenler göç hareketliliğinde kendi kültür ve akrabalarının yerleşik buldukları bölgeleri seçmede hassas davranmışlardır. (Ahmet Vezir ile yapılan görüşme 25 Mayıs 2022)

Dil probleminden daha önemli başka bir problem muhtemelen barınma sorunudur. İç savaş neticesinde Göç İdaresi Başkanlığının 26.05.2022 tarihli verilerine göre Suriye'den göç

¹⁴ <https://www.suriyegundemi.com/suriye-de-yerinden-edilen-nuefus-2011-2020#gallery> 11.12.2022

etmek zorunda kalan 3.763.652 kişi geçici koruma statüsünde bulunmaktadır. Geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli sığınmacıların 544.296'sı İstanbul'da, 463.387'si Gaziantep'te, 430.639 Hatay'da, 427.191 Şanlıurfa'da, 256.593'ü Adana'da, 243.411'i Mersin'de, 184.560'ı Bursa'da, 149.889'u İzmir'de, 123.734'ü Konya'da, 109.087'si Kilis illerinde yaşamını sürdürmektedir¹⁵.

Yine Göç İdaresi Başkanlığının 21.04.2022 tarihinde yayınladığı verilere göre 50.702 şahıs Geçici Barınma Merkezlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Türkiye'de bulunan Suriyeli Sığınmacıların yalnızca %1,4'ü barınma merkezlerinde barınabilmektedir. Bu nedenle Geçici Barınma Merkezleri dışında yaşamak zorunda kalan Suriye Sığınmacıların olduğu gibi Suriye Türkmenlerinin en büyük problemlerinden biri ev kiralarının fahiş seviyelere erişmiş olmasıdır.

Suriye Türkmenlerinin en önemli problemi şüphesiz kabul edilme sorunudur. Suriye Türkmenleri tarihi ve kültürel olarak kendilerini Anadolu coğrafyasının devamı saymaktadırlar. Bu sebeple Suriye iç savaşının etkisiyle Anadolu coğrafyasına yönelen göç dalgası ile gelen diğer etnik unsurlar ile bir tutulmak Türkmenleri ciddi bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Her ne kadar göç etmek durumuna kaldıkları sınır bölgelerindeki akrabalık bağları nedeniyle bu durum geçerli olmasa da kültürel ve coğrafik olarak uzak oldukları bölgelerde bu durum daha hissedilir biçimde kendini göstermektedir.

İç savaşın oluşturduğu korku neticesinde kitleler halinde Türkiye'ye gelen ve burada yaşamak zorunda kalan Türkmenleri rahatsız eden bir diğer unsur ise "Misafir" tanımlaması yapılmasıdır. Bu algı ile toplum içinde statüsü olmayan bir durum oluştururken Suriye'de devam eden iç savaşın son erip ermediğine bakılmaksızın dönmeleri gerektiği beklentisini oluşturmaktadır. Bu sebeple Tüm sığınmacıların olduğu gibi Türkmenlerinde Türkiye'deki mevcut durumlarını toplum nezdinde daha problemlili hale getirmektedir. Zira toplumda artan bu rahatsızlıklara binaen Türk Hükümeti'nin üst düzey yetkilileri sığınmacıların geri gönderileceği yönünde açıklamalar yapmaktadırlar¹⁶.

Türkiye'ye göç eden tüm sığınmacılara Geçici Koruma rejimi bağlamında eğitim ve sağlık gibi temel insani haklara erişim imkânı sağlanmıştır. Ne var ki sığınmacıların bu temel haklardan faydalanabilmesi için ikamet ettikleri yerlerdeki resmi makamlara başvurarak geçici koruma kimliklerini almaları gerekmektedir. Kayıt altına alınamamış sığınmacıların üçüncü bir ülkeye iltica etme eğiliminde olmaları sebebiyle bu sürecin olumsuz etkileneceği düşüncesi yatmaktadır. Üçüncü bir ülkeye yerleştirme prosedürlerinin etkileneceği düşüncesinin yanında kayıt esnasında verilen bilgilerin Esad rejiminin eline geçeceği korkusu kayıt olma isteğini olumsuz etkilemektedir. Elbette ki bütün bu problemlerin dışında Suriyeli Türkmenlerin Türkiye'ye veya diğer farklı ülkelere göç etmeleri beraberinde bölgedeki demografik değişikliğe yol açacağı gibi yüzyıllarda Suriye'de kültürünü ve kimliğini korumayı başarmış Türkmenlerin sonraki dönemlerdeki varlığını tehlikeye sokacak sonuçlar doğurması ihtimaller dahilindedir. Bu sebeple de bölgedeki barışın sağlanması durumunda burayı yurt edinmiş Türkmenlerin statüsünün göz önünde bulundurulması Türkmenler açısından son derece önem taşımaktadır.

¹⁵ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 29.05.2022

¹⁶ <https://www.yenisafak.com/son-dakika-1-milyon-suriyeli-multeci-eve-donuyor-suriyeliler-icin-8-asamali-plan-h-3818493> Erişim Tarihi: 30.05.2022 -

Geçici Barınma Merkezlerinde barınanların ihtiyaçları kamp yönetimleri ve AFAD gibi kurumlar aracılığıyla karşılanırken kamplar dışında yaşamak zorunda kalan sığınmacılar ciddi geçim sıkıntıları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkmenler iktisadi hayatın içinde var olma savaşlarını sürdürmektedirler. Yayladağı gibi kırsal bölgelerde zirai faaliyetlere yoğun biçimde katılmaktadırlar. Çilek ve mantar gibi katma değeri yüksek ürünler ile ülke ekonomisine ciddi katkılarda bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan problemlere ek olarak çocuk işçiliği, büyük kentlerde yoğunlaşan işsizlik, artan nefret söylemleri artarak devam etmektedir. İstihdam ile ilgili hala bir yasal düzenleme yapılmamış olması kayıt dışı ekonominin getirdiği problemleri tetiklemektedirler. İşverenler genellikle belli bir yaşın üstündeki sığınmacıları çalıştırmak istememektedirler. Çalışanların ücretleri neredeyse normal ücretlerin yarısından azdır. Keyfi olarak işten çıkarmalar, hak edilen ücretlerin ödenmemesi gibi problemler ile çok sık karşılaşmaktadır. Nitekim iş kazaları sonucu oluşan sakatlık durumları için hayat boyu sürecek mağduriyetler yaşanmaktadır. Yaşanan bu iş kazaları sonucu hem hukuki sorumlulukları bilmedikleri için hem de sınır dışı edilme korkusu ile yetkili makamlara başvurmamaktadırlar. Yaşanan bu durumlardan dolayı merdiven altı diye tabir edilen işyerlerinde çocuk sığınmacılar neredeyse karın tokluğuna çalıştırılmaktadır. Çocuk işçiliği eğitim yaşındaki çocukların eğitim görmelerine engel olmaktadır. Eğitimsiz kalan nesil ileride yaşanabilecek toplumsal problemlere zemin hazırlamaktadır. Sığınmacıların çalışma hayatına yönelik “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” 11.01.2016 yılında yürürlüğe girmiş lakin bu yönetmelik hükümlerine göre Suriyeli sığınmacıların belirli sektörlerde ve kısıtlı çalışmalarına olanak tanımaktadır.

Suriyelilerin muhtelif sektörlerde çalışma imkanına sahip olması, Türkiye gibi genç nüfusu fazla olan ve son yıllarda artan enflasyon ve alım gücünün düşmesine bağlı olarak bazı problemler doğurmaktadır. Ayrıca Suriyeli gruplardan bazılarının ülkedeki asayiş olaylarına sebep olması ve bunların medyada yer alması, Suriyelilere karşı bir düşmanlık duygusunu tetiklemektedir. Elbette ki bu durumda Suriye Türkmenleri de nasiplerine düşeni alarak bu düşmanlıktan kötü etkilenmektedir.

3.8. Suriye Türkmenlerinin Yaşadığı Problemlere Çözüm Önerileri

İç savaş ile başlayan göç hareketliliği oluşan problemlerin en başında uzun yıllardır devam eden Geçici Barınma merkezlerindeki sorunlar gelmektedir. Kamplarda zor şartlar altında hayatlarını sürdürmek zorunda kalan Türkmenler için en büyük problemlerin başında kamp hayatı gelmektedir. Mahremiyetin ve aile hayatının imkânsız hale geldiği kamplardan çıkarılıp asgari standartlarda yerleşim alanlarının oluşturulması Türkmenlerin beklentileri arasında yer almaktadır. Aileler Geçici barınma merkezlerinde 16 m² kare içindeki konteynerlerde hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Çocukların eğitim hayatının olumsuz etkilendiğini belirten Türkmenler Türkiye’den sığınmacıların yaşadığı yerlerde ek olarak Türkçe ve Arapça derslerinin artırılması yönünde Eğitim-Öğretim planlarının düzenlenmesi gerektiği ifade etmişlerdir. Ayrıca yine Suriye Türkmenleri, çocuklarının Türk eğitim sistemine entegre edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Suriye’den göç eden Türkmenler geçim sıkıntısından kaynaklı öğrencilere burs gibi olanakların sunulmasının önemli olduğu gözlenmiştir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan

Türkmen nüfus istihdama yönelik çalışmaların artması gerektiğine değinmişlerdir. İşsizliğin derinden etkilediği bu kırsal yörelerde Tarım işçiliği gibi mevsimsel işler yaparak geçimlerini sağlamak durumunda kalan Türkmenler iş hayatı ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması ve pratiğe geçirilmesini beklemektedirler.

Türkmenlerin Türkiye'den en büyük beklentisi yasal statü olarak Türk vatandaşlığının verilmesidir. Zira tüm Türkmenler kendilerini Anadolu coğrafyasının devam eden bir unsuru olarak görmektedir. Tarihi ve kültürel bağların yanında akrabalık ilişkilerinin yoğun olduğu bölgede Suriye Türkmenleri Türkiye'yi Anavatan olarak görmektedirler.

Mesleki alanda usta olan şahıslar belgeleri olmadığı için ya işlerini yapamamakta veya başka işyeri sahiplerinin yanında düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ticaret ve Sanayi bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonu ile usta olan şahıslar hızlı şekilde işleri ile belgelendirilerek iş hayatına kazandırılmalıdır.

Yükseköğrenim gören Türkmen sığınmacılar eğitim gördükleri alanlarda çalışmak istemektedirler. Suriye'de Diş Hekimliği eğitimi almış olan Kerim Akça¹⁷ ile yapılan görüşmede Türkiye'de eğitimini gördüğü işi yapamadığını belirtmiştir. Yükseköğrenim kurumuna ibraz edilen belge üzerinden asli işini yapmasına yönelik yasal düzenleme yapılmasını beklemektedirler (Kerim Akça ile yapılan görüşme, 29 Mayıs 2022).

Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenlerin zorunlu olarak Türkiye'ye göç ettikleri ve Türkiye'de etnik, dil, kültür gibi farklılıklar nedeniyle sorun yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Türkiye'de toplumun bazı kesimleri tarafından istenmediklerini, eğitim durumlarına göre iş bulma ve yeterli para kazanma konusunda sorunlar yaşadıklarını, Türk kültürüne uyum sağlamada zorluk çektiklerini, eğitim konusunda problemlerle karşılaştıklarını düşündüğümüzde iletişim kurmanın da onlar önünde engel olması büyük bir probleme yol açabilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkmen olmayan Suriyeli göçmenler Türkçeyi öğrenirken konuşma, dinleme, okuma ve yazma konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu sorunların çözmek adına bazı önerilerde bulunulabilir: (AFAD, 2013, s. 181)

- Yabancı bir dili öğrenirken o dilin neden öğrenildiğini bilmek son derece önemlidir. Eğer o dile ihtiyaç duyacağınızı düşünürseniz o dili öğrenme isteğiniz muhakkak artacaktır. Özellikle çocuk yaştaki Suriyeli göçmenlere Türkçeyi öğrenmelerinin ne derece önemli olduğu onlara sürekli anlatılmalıdır. (AFAD, 2013, s. 181)

- Yerel halkı ana dili Arapça olan şehirlerde bile Suriyeli göçmenlerle Arapça yerine Türkçe konuşulmalı ve onların sürekli Türkçeye maruz kalmaları sağlanmalıdır. Aksi takdirde göçmenler Türkçe öğrenme gereksinimi duymamakta ve bu nedenle Türkçe öğrenmek istememektedir. (AFAD, 2013, s. 181)

- Yabancı dil eğitiminde motivasyon son derece önemlidir. Özellikle okullarda Türk öğretmen ve öğrenciler, Suriyeli öğrenciler kelimeleri hatalı telaffuz ettiklerinde veya yazdıklarında rencide etmemeli ve onlarla alay etmemelidir. (AFAD, 2013, s. 181)

¹⁷ Kerim Akça 1964 Lazkiye Doğumlu, Diş Hekimi

- Yabancılara Türkçe öğretim programları, Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi kazanımları ve dil düzeyleri dikkate alınarak yeniden ele düzenlenmeli ve geliştirilmelidir. (AFAD, 2013, s. 182)
- Suriyeli göçmenlere Türkçeyi daha iyi öğretebilmek amacıyla daha kapsamlı ve zengin içerikli ders araçları ve ders kitapları geliştirilmelidir. (AFAD, 2013, s. 183)
- Suriyeli göçmenlere Türkçe eğitimi verilirken beceri odaklı düşünülmesi ve tüm dil becerilerine yer verilmelidir. (AFAD, 2013, s. 183)

Sonuç ve Öneriler

“Suriye İç Savaşı ve Suriye Türkmenlerinin Göçü” adlı çalışmamızda Suriye’nin en eski yerleşik halklarından olan Türkmenlerin Suriye coğrafyasına ilk yerleşmelerinden başlayarak, Suriye’de 10 yıldan uzun süredir devam eden iç savaşın etkisiyle yaşanan savrulmayı gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. Türkmenlerin Suriye siyasetinde oynamış oldukları roller incelenerek gelecekte kurulması muhtemel yeni Suriye içinde oluşabilecek kilit konumlarına değinilmiştir.

Suriye’de yaşayan Türkmenler Suriye’de toplumsal yaşamın önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Suriye Türkmenleri hem siyasi arenada hem de askeri mecrada muhalif saflarda Esad rejimine karşı onur ve özgürlük mücadelesi vermektedir. Politik saiklerden ötürü uluslararası kamuoyu tarafından göz ardı edilen Türkmenlerin Beşar Esad sonrası Suriye’ye ilişkin nasıl bir beklenti içinde oldukları konusunda bazı yanlış anlaşılmalarda bulunmaktadır. Suriye muhalefeti içinde ve uluslararası arenada Suriye Türkmenlerinin “tek ve meşru” temsilcisi olarak kabul edilen Suriye Türkmen Meclisi kuruluşunu ilan ettiği 2013 yılından beri Suriye Türkmenlerinin taleplerini ve geleceğe yönelik hedeflerini stratejik bir plan çerçevesinde ortaya koyarak bahsi geçen yanlış algılardan doğan bilgi eksikliğini gidermeye çalışmaktadır. Suriye Türkmenleri üzerine yaptığımız bu çalışma söz konusu hedefler çerçevesinde bariz şekilde hissedilen bilgi eksikliğini birinci elden giderilmesine ilişkin bir çaba olarak değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra Türkmenlerin Suriye’de devam edegelen krize ilişkin olarak kısa, orta ve uzun vadeli beklentileri belirtilmiştir. Çalışmanın Suriye’de yaşayan Türkmenlerin varlığını uluslararası topluma duyurmak ve Suriye’de oluşabilecek siyasi çözüme katkı sunması amaçlanmıştır.

Tarihi süreçte Suriye coğrafyasında Türk varlığının yedinci yüzyıla kadar dayandığı belirtilmektedir. Tolunoğulları, İhşidler ve Suriye Selçuklularından, Memluk devletine oradan da Osmanlı İmparatorluğu’na kadar, son iki yüzyıla kadar ve tarihteki belli süreçleri saymazsak Suriye, genel anlamda Türkler tarafından yönetilmiştir. Bu bakımdan Suriye coğrafyasında Türk veya Türkmen varlığının ne kadar eskiye dayandığı daha iyi anlaşılacaktır.

1946 yılında Fransızların Suriye’de yönetimi devretmesinin ardından kurulan modern Suriye Arap Cumhuriyeti’nde de Türk nüfusunu korunsada her geçen sene içerisinde ülke yönetimindeki nüfuzunu kaybetmiştir. 1963 yılında bir darbe ile iktidarı eline geçiren Baas partisi Suriye’de bulunan tüm etnik unsurlara yönelik baskılarını giderek arttırmış, Türkmenlerinde Baas partisinin baskısından etkilenen toplumlardan olduğu bilinmektedir. 1970 yılında gerçekleşen Hafız Esad’ın başında olduğu cuntanın gerçekleştirdiği askeri darbe sonrasında, Suriye, cumhuriyet rejimi adı altında totaliter bir yönetim yapısına kavuşmuştur.

Zira 30 yıl devam eden Hafız Esad iktidarının akabinde 2000 yılında Suriye Devlet Başkanlığı'na Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad getirilmiştir. Beşar Esad'ın yönetimi devralmasıyla birlikte Suriye'de değişim umutları ortaya çıksa da Beşar Esad iktidarında da demokratik bir değişime yönelik politikalar görülmemiştir. 2010 yılında Tunus ile başlayan ve 'Arap Baharı' olarak adlandırılan süreç tüm Arap ülkelerini etkilerken, protestoların Suriye'ye sıçraması uzun sürmemiş, 2011 yılının mart ayında Suriye'nin Dera kentinde protesto gösterileri başlamıştır. Başlayan bu protestolar, kısa süre içinde ülkenin tamamına yayılmış, buna mukabil Suriye rejimi giderek artan protesto gösterilerini şiddet yoluyla bastırmaya çalışmıştır. Rejimin silahlı karşılık vermesi neticesinde yapılan bu saldırılardan halkı korumak maksadıyla 2011 yılı temmuz ayında Özgür Suriye Ordusu kurulmuştur. Her ne kadar Özgür Suriye Ordusu kurulsun da ilk silahlı muhalif oluşumların yerel küçük silahlı birliklerden oluştuğu ifade edilebilir. Bu sebeple Suriye'deki muhalif kanadın silahlı direnişleri birbirinden oldukça kopuk ve merkezi bir komutadan uzak görüntü çizmiştir.

2012 yılından itibaren Suriye genelinde Esad rejimin otoritesini kaybettiği ve muhalif cephenin kontrol ettiği bölgelerin arttığı gözlenmiştir. 2013 yılında Muhaliflerin kontrol ettiği bölgeler kilometrekare bazında zirveyi görürken, İŞİD'in muhaliflerin elinde olan bölgeleri kontrol etmeye başlamasıyla, iç savaşın yönü değişmiştir. 2014 yılının sonuna doğru ABD'nin YPG/PKK'ya giderek artan desteği ile savaşın seyri değişmeye başlamıştır. ABD'nin başını çektiği Koalisyon güçleri Suriye muhalefetine destek vermekten giderek uzaklaşmış bunun neticesinde rejim ile savaşın seyrini değiştiren en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Suriye muhalefeti iç savaşın seyrinde giderek yalnızlaşmış ve İŞİD ve PYD gibi terör unsurları ile mücadelenin ön plana çıktığı bir dönemde, Rusya'nın Esad rejimi lehine savaşa dâhil olması, güç dengesini Suriye rejimi lehine çevirmiştir. Karada İran ve İran destekli Şii milisler ile birlikte havada Rus hava kuvvetlerinin desteği, Suriyeli muhalifleri ilerleyemez konuma getirdiği gibi gerilemelerde başlamıştır. Bu sebeple çevre ülkelere iç savaşından beri yönelen göç dalgası artarak devam etmiştir.

İç savaşın başladığı günden bu yana Türkiye, Avrupa ülkelerinin politikasına paralel bir şekilde Esad rejimine karşı bir pozisyon almış, Suriye muhalefeti de bu minvalde desteklemiştir. Ancak ABD'nin giderek YPG/PKK ile iş birliği yaptığı bir ortamda Rusya'nın da iç savaşa dâhil olmasıyla Türkiye, ulusal güvenliğini tehlikeye sokacak tehditler doğrultusunda Esad rejimi karşıtlığı pozisyonunu öncelemekten ziyade, sınırlarının varlığını tehdit eden terör örgütleri olan YPG/PKK'ya ve İŞİD'e odaklanmak zorunda kalmıştır.

Bu minvalde Rusya ve İran ile ortak girişilen Astana süreci ile birlikte Türkiye, Suriye'de kendi dengesini kurmasının yollarını aramıştır. Bu kapsamda işletilen Astana sürecinin de oluşturduğu ortamdan faydalanarak, Suriye-Türkiye sınırında faaliyet gösteren terör örgütü YPG/PKK ile mücadeleye odaklanılmış ve bu kapsamda üç askerî harekât gerçekleştirmiştir. Rusya ve İran ise, ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin rejim karşıtı pozisyonunu pasifleştirdiği bir denklemde Astana sürecini silahlı Suriye muhalefeti bitirmek üzerine gütmüş olduğu politikalar ile yeniden Esad rejiminin hâkimiyetini ülkede egemen kılmayı amaç edinmiştir. Bu kapsamda Astana sürecini manipüle ederek muhalif silahlı bileşenleri İdlib dışındaki tüm bölgelerde etkisiz hale getirmiştir.

Suriye’de iç savaş öncesi herhangi bir örgütlü yapısı olmayan Türkmenler, savaşın en başından itibaren buldukları bölgelerde savaşın ve Suriye muhalefetine bir bileşeni olmuşlardır. Nitekim Halep, Bayır-Bucak, Şam ve Humus gibi vilayetlerde yerleşik bulunan Türkmenler silahlı oluşumları ile birlikte Suriye muhalefetine yanında saf tutmuştur. Ancak açıkça ifade belirtmek gerekir ki iç savaştan kaynaklanan çatışmaların yaşanmadığı bölgelerde yerleşik bulunan Türkmenler, savaşa taraf olmaktan büyük ölçüde kaçınmışlardır.

Türkmenler, Suriye’nin neredeyse tüm vilayetlerinde yerleşik durumdadırlar. Ancak, Halep, Humus, Şam ve Lazkiye vilayetlerinde Türkmen nüfusunun yoğunlaştığı söylenebilir. Nüfus yoğunluğunun bulunduğu bu vilayetler göz önünde bulundurulduğunda Lazkiye vilayetinin merkezi istisna olmak üzere, Türkmenlerin savaştan en çok etkilenen toplumlardan biri olduğu söylenebilir. Zira iç savaştan kaynaklanan çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde en büyük azınlık grubunu Türkmenlerin oluşturduğu bilinmektedir.

2015 yılı Eylül ayında Rusya’nın yaşanan iç savaşa müdahil olmasıyla birlikte ilk hedef alınan bölgeler Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Bayır-Bucak bölgesi ve Halep vilayeti olmuştur. Bu sebeple Rus hava kuvvetleri, Suriye Türkmenleri dâhil olmak üzere Suriye muhalefetine hedef almıştır. İç savaşa yapılan bu müdahale neticesinde 2016 yılında Halep ve Türkmen Dağı bölgeleri Esad rejimine bağlı unsurlarca ele geçirilmiştir. Nitekim yine 2013 yılında Humus vilayetinin Türkmen yerleşimi olan Zara beldesinde, 2014 yılında Humus şehir merkezinde veya 2018’de Humus’un kuzey bölgelerinden göç etmek zorunda kalan yine Türkmen toplumu olmuştur. Yine 2018 yılında Şam banliyölerinden olan Doğu Guta bölgesinden de Türkmenlerin muhalefetin kontrolü olan bölgelere göç ettiği bilinmektedir. Söz konusu durumun sonucu olarak, Türkmenler zorunlu olarak iç ve dış göçe maruz bırakılmıştır.

Suriye Türkmenleri, yaşanan iç savaşın oluşturduğu tüm olumsuzlukları yaşarken Suriye dışında göç edilen ilk ülke olan Türkiye’de siyasi faaliyetler yürüterek Suriye muhaliflerinin önemli bir parçası olmaya çalışmaktadırlar. Buradan hareketle sayıları beşi bulan Türkmen siyasi partileri kurulmuş, bu siyasi parti ve bağımsız üyelerin de yer aldığı bir meclis 2013 yılından itibaren teşkil edilmiştir. İç savaşın zorlu koşulları altında, siyasi faaliyetlerini genel olarak Türkiye’de içinden yürütmek durumunda kalmışlardır. İç savaşın şiddetli bir biçimde devam etmesi Türkmen toplumunun Suriye içerisinde siyasi faaliyet yürütmesinin önündeki en büyük engellerdendir.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 24 Ağustos 2016’da icrasına başlanan Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte Türkiye’nin Suriye sahasında varlık göstermesi, Türkmen toplumu için en büyük kazanımlardan olmuştur. Bu operasyon ile Türkmenlerin yoğun olarak yerleşik durumda olduğu Halep vilayetinin kuzeyindeki kırsal bölgeler terör örgütü İŞİD’ten temizlendiği gibi, Türkmenler de yaşamak, siyaset yapmak ve askeri olarak güçlenmek adına kendilerine bir alan bulmuşlardır. FKH ile birlikte Suriye Türkmenleri bölgede önemli bir güç haline gelmiştir. Dolayısıyla, FKH bölgesinde İŞİD’in, BPH bölgesinde de hem İŞİD’in hem de YPG/PKK gibi terör örgütlerinin varlığı Türkmenlerin yerleşik buldukları bölgelerde yaşamalarını zorlaştırmıştır. Bu sebeple bu bölgelerin terör unsurlarından temizlenip yaşam için güvenli hale getirilmesi Türk Hükümetinin sıkça dile getirdiği “Onurlu ve Güvenli Geri Dönüş” politikası açısından önem arz etmektedir.

Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte Türkmenlerin kendilerine yaşayabilecekleri güvenli bir yaşam alanı bulması, ZDH ve BPH ile giderek daha olumlu bir ortama kavuşmuştur. Özellikle ZDH'nin yapıldığı bölgeye Humus Türkmenlerinin bir kısmının göç ederek yerleştiği bilinmektedir. Yine BPH bölgesinde yerleşik olan Türkmen nüfusun terör örgütü YPG/PKK baskısından Türk silahlı kuvvetlerinin marifetiyle kurtarıldığı bilinmektedir. Netice olarak Türkiye'nin Suriye topraklarında gerçekleştirdiği askeri operasyonlar ile birlikte diğer tüm etnik unsurlar gibi Türkmenler de güvenli yaşam alanına kavuşmuşlardır. Bu güvenli alanların oluşması göç hareketliliğinin azalması ve geri dönüşlerin oluşması için oldukça önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Suriye sahasında bulunan askeri varlığı ile birlikte Suriye sorunundaki siyasi etkisinin de arttığı müşahade edilmektedir. ABD'nin kademeli olarak Suriye'den çekilme planına bağlı olarak Türkiye ve Rusya'nın boşalan alanlara girmesi, Suriye'nin geleceğine dair karar almada iki önemli aktörü ortaya çıkarmıştır. Son dönemde yaşanan Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan kriz neticesinde Rusya'da Suriye içindeki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu noktadan hareketle Suriye'de yaşanabilecek olası bir siyasi değişimde ve yeni anayasa sürecinde Türkiye'nin bu bölgedeki etkisinin artması ve belirleyici aktör olarak ön plana çıkması Türkmen toplumunun Suriye'nin geleceğinde politik ve anayasal bir zeminde hak arayışlarına katkı sağlayabileceği düşünülebilir.

Nitekim TSK ve SMO'nun kontrolü altında bulunan ve Türkmenlerin yerleşik olarak yaşadığı başta Halep vilayetinin kuzeyi ve Tel Abyad-Hamam Türkmen bölgelerinde Türkmenler, siyasi deneyim ve örgütlenme kültürlerini güçlendirme, ana dilleri olan Türkçe ile ilgili kazanımlarını yeniden kazanma, öz kültürlerine sahip çıkabilme ve en önemlisi de Suriye'deki varlıklarını eşit yurttaşlık çerçevesinde devam ettirebilme imkânına kavuşmuşlardır. Bu düşünceden hareketle Suriye Türkmenleri, siyasi faaliyetlerini Suriye içinde gerçekleştirme, özgürleştirilen bölgelere geri dönüşü teşvik etme ve bu bölgelerde yaşayan nüfus içerisinde yetişmiş insan sayısının artırılmasına yönelik eğitim faaliyetleri yürütme iradesi ortaya koymalıdır. Bununla birlikte soydaşlarımız olan Türkmenler, Türkiye'den ve yerelden edindikleri güç ile birlikte başta yeni anayasa görüşmeleri olmak üzere uluslararası arenada da varlıklarını kabul ettirmeye yönelik aksiyonlarda bulunmalıdırlar.

Kaynakça

- Acun, C., & Görücü, K. (2018). *Suriye Krizinde Göz Ardı Edilen Aktör: Türkmenler*. Ankara: Setav.
- Atalay, O. (2013). *Suriye Direnişi*. İstanbul: Yarı Yayınları. Ataman, M. (2012). *Suriye'de İktidar Mücadelesi*. Ankara: Setav.
- Aydın, A. (2016). *Hafız Esad Döneminde Suriye Türkmenlerine Yönelik Araplaştırma Politikası*. Route Educational and Social Science Journal (11), 28-40.
- Bademci, A. (2016). *Suriye'de Türkmenler ve Bayır-Bucak*. İstanbul: ÖtükenNeşriyat.

- Bağlıoğlu, A. (2013). *Suriye'de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri*. e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, 6(2), 508.
- Bakır, A., & Pekin, S. (2019). *Kuzey Suriye'deki Türkmen Yerleşimlerinin Çağdaş Tarihi ve Stratejik Altyapısı Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Türk Dünyası Araştırmaları, 123(242), 89-130.
- Demirtaş, E. (2017). *Ortadoğu'da Devlet ve İktidar Otoriter Rejimler Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Erendor, M. (2016). *Suriye ve Türkmenler*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Gündoğan, Ü. G. (2021). *Suriye İç Savaşı ve Suriye Türkmenleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kirişcioğlu, F. (2013). *Suriye'de İç Savaş Süreken Suriye Türkleri*. Yeni Türkiye Dergisi, 54.
- Kirişcioğlu, F. (2013). *Suriye'de İç Savaş Süreken Suriye Türkleri*. Ankara: 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.
- Kömürcü, R. (2014). *Bir Öğrenci Gözüyle Suriye Türkmenlerinin Eğitim Durumu*. Türk Yurdu Dergisi (317), 42.
- Orhan, O. (2013). *Suriye Türkmenleri: Siyasal Hareketler ve Askeri Yapılanma* Ankara: Orsam Yayınları.
- Orhan, O., Duman, B., & Öztürkmen, A. (2011). *Suriye'de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.